

SIMEK VALÉRIA

Elszállásolt katonák

Ezerkilencszáznegyvennégy decemberét írtuk. Háború és hideg, kemény tél volt. A havazás járhatatlanná tette az utakat. A németek a faluban, házaknál elszállásolva töltötték az éjszakákat. A szobában ők az ágyaink közé a földre teregetett szalmán aludtak, mi pedig az ágyainkban. Szüleimmel, bátyámmal és két öcsémmel laktunk a házban. Tizenöt éves voltam, bátyám tizenhat, egyik öcsém tizenhárom, a másik tizenegy.

Szüleim az általuk értékesnek, fontosnak tartott tárgyakat elrejtették a gádon lévő verembe. A varrógépem is itt vészelte át a telet, a háborút. Papa ezt a vermet, ahol valamikor gabonát tároltak, deszkákkal lefedte, majd lesároozta, így a gádonk is hosszabb lett. Ez helyett még a nyáron, apám egy kamrát épített sártéglából az udvaron a házzal szemben. Egy különálló épületet.

Bátyám ezen a nyáron hónapokon szolgált az Eszterházi-birtokon Bakonyszombathelyen. Így a két öcsém keverte a szalmatöredéket, polyvát a kertből hozott földdel és vízzel. Sártéglákat készítettek, majd, amikor megszáradtak, papa felhúzta belőlük a falakat, egy kamra lett belőle. Ablaka az utca felé nézett, az ajtó pedig az udvar közepe felé, szemben a favágítóval. Deszkával lefedte, lepadlózta az alját, olyan szép lett, mint egy szoba.

Egyszer csak megjelent nálunk egy Vánca nevű ember, Erdélyből kerültek ide a faluba. Ő csendőr volt, és ezért kellett elmenekülni onnan a családjával együtt.

– Nincs szállásunk. Szeretnénk egy szobát albérletbe kivenni magunktól!
– kérte szüleim.

– A kamra most készült el, ott elférnek mind a négyen. Legfeljebb a gabonát a padlásra hordjuk fel, mert annak építettük.

– Köszönjük. A feleségem ott boltot szeretne nyitni! Kérem, ha lehet, akkor a házban lagnánk, csak egy szobát kérnénk.

Szüleim összenéztek, megbeszélték, hogy az első szobát kiadják, ők a hátsóban laknak a konyha pedig közös lesz. Papa a bányában dolgozott, de a pénz sohasem volt elég, nagy családunk volt. Az ő fizetéséből újították fel, cserélték ki a házukon lévő nádtetőt cseréptetőre.

– A gyerekeink gimnáziumban tanulnak, a lányunk Pápán, a fiunk Fehérváron. Ők csak ritkán jönnek haza a kollégiumból. A feleségemmel lakunk maguknál – örvendezett Vánca.

Másnap már jöttek is, és polcokat, árut hoztak az előző albérletükből, ami szintén itt a faluban volt. A szobába két szekrényt és két ágyat tettek.

A környező házakból, utcákból sok vásárló jött hozzájuk a boltba. Négy hónap múlva, a közelgő háború, front hallatán elmenekültek. Egy falubeli embert kértek meg, hogy lovas kocsival vigye el őket Zircre. Amit tudtak felpakoltak, kétszer is fordultak, de így is itt maradt egy ágy az első szobában. Azt mondták, ha tudnak majd visszajönnek érte. De nem jöttek.

Jöttek helyettük a német katonák. Papa a bolthelyiségben is rakott szalmát a padlóra jó vastagon elszállásolásukra. Itt és a szobában is készített helyet a frontra induló és onnan érkező katonák számára. Mama az ő ruháit adta rám, fejkendőjét úgy kötötte meg a homlokomon, mint ahogyan magának szokta. Lássanak inkább öregasszonynak, mint egy lánynak. Nem féltém tőlük, nem bántottak. Papa, mama jelenléte biztonság volt számomra. A havazás és a hideg miatt bent voltunk a házban. Havat lapátolni jártak testvéreim ki az udvarra. Segítettek szenet, fát behordani főzéshez, kenyérsütéshez. Papa a két pince ajtaját kukoricakévékkel, szalmával takargatta el. Az egyikben volt a bor, krumpoli, répa, zöldségfélék, a másikban a szén. Ez utóbbit a bányától kapta, évenként öt mázsára szencédulát, melyet mindenki akkor váltott be, amikor tüzelőre volt szüksége.

A front előtt, amikor a férfiak jöttek haza a bányából, fejszójüket egy klecnibe vágták, úgy hozták haza a vállukon a napi begyűjtáshoz szükséges fát. Ezt apróra hasogattuk mi gyerekek, és meg volt a gyújtós. Volt a favágítón kévébe kötött pirtli, apró gallyakból, és a tavasszal lemetszett szőlővenyige is. Ezek mindegyikét begyűjtáshoz használtuk.

A bányában a vágatokból kitermelték a szenet, majd a támfalakat lebontották, feldarabolták, és egy-egy ilyen klecnibe fejszójüket belevágták, és gyalog, a vállukon hozták haza műszak után az erdőn keresztül az emberek. Ez egy kincs volt abban a világban. Papa minden télen a kályha melegénél üldögélve elmondta, hogy:

– Mindent kérhettek kölcsön, lisztet, cukrot, sót, kenyeret, de tüzelőt nem!

Minden évben gondoskodott a téli tüzelőről, fáról, szénről, hogy otthonuk meleg legyen. Féltette is a fát, mert látta, hogy a katonák a kamrában maradt polcokat, padlót, amit csak lehetett, a kályhában mindent eltűzeltek. December közepén, egy késő délutáni napon, szólt a papa:

– Menj, leányom zárd be a kamrát! – most talán nincsenek ott katonák.

Átballagtam az udvaron, s az ajtót benyitva látom, hogy egy fiatal német katona kötözi a sarkát, csupa vér volt. Visszamentem a konyhába, elmondtam, hogy ott van egy sebesült katona. Papa átment, megnézte, és segített bekötözni a lábát, és áthozta hozzánk a konyhába. Mama adott neki egy szelet kenyeret és egy bögre frissen fejt tejet. Nem tudtunk beszélni vele, egyikünk sem tudott németül, mi magyar és tót nyelvűek voltunk. Lefekvés idején papa bevezette a szobába, és az idősebb öcsém mellé fektette az ágyba. Nagyon boldog volt, hogy ő ágyban aludhat.

A maga nyelvén szüleimnek köszönte meg jószágukat, és mosolygott, öröm sugárzott arcáról.

Este hazajöttek a frontvonalból a katonák, már aki túlélte. Fázva, vacogva állták körül a konyhában a kemencét. Csizmáikat levették és rá teregették kapcaikat, hogy reggelig száradjon meg. Megnézték a fiatal katona lábát, látták, hogy gyógyulása több hetet vesz igénybe, így nem vitték magukkal másnap reggel. A Vértesben folyt a harc, az orosz és német katonák között. Az ágyú hangja, a lövések nálunk is mélyre ültetett félelmet keltett a faluban az emberek között. Másnap egy amerikai bombázó közelgett hatalmas robajjal a falu fölé. Mindenki félt, elbújt, ahová csak tudott, a partoldalokban kiásott bunkerekbe, pincékbe. Ennek a gépnek a pilótája nem a házakra engedte a süvítve zuhanó bombákat, hanem a kertek alatt elhúzó-dó patak menti rétre. Amikor elcsendesedett kint az eget, földet rázó robbanás, előbújtak az emberek, látták, hogy házaik épségben megmaradtak. Tűnődtek, vajon miért kegyelmezett meg nekik az amerikai pilóta?

Háború után erre is fény derült. A falu közepén, a postával szemben élt egy Mráz nevű család, ők még ezerkilencszázhuszban kivándoroltak Amerikába. Gyerekeik ott nőttek fel, az egyik fiúk pilóta lett. Szülőföldjét, rokonait, ismerőseit így mentette meg a pusztítástól.

A fiatal német katona lába nehezen gyógyult. Együtt reggeliztünk, ebédelünk, a levest meg az ételt forrón kanalazgattuk, hogy átmelegedjünk. Papa a közös étkezések előtt hangosan imádkozott, mondta el az asztali áldást, mi is vele együtt. Hálát adtunk minden falatért, ami az asztalunkra került. Én főztem, dagasztottam, sütöttem a kenyereket. Mama otthon és az udvaron minden munkát megcsinált, de főzni nem szeretett.

Akkor hoztunk be a pincéből krumplit, répát, zöldséget, amikor nem tartózkodtak németek a házunkban, udvarunkban. A lángot, a meleget féltve őriztük. Papa néha felemelte a tűzről a karikát és a szenet onnan engedte bele. A deres estéken, fagy marta hajnalokban szükségünk volt, a jó meleg konyhára, szobára.

Most a csengős szának a pajtában pihentek, hiába havazott, és nőttek a házak tetején a fehér kucsmák, a szélben tekergő hófúvások. Békében a gazdák lovaik felett tűnődve lengették az ostort a sűrűsödő hópihék alatt. A déli harangszó is elnémult, nem futották végig a hívó, mélyen búgó hangjukkal a kacsaringós, hosszú utcákat. Az erdős hegyekben az állatok is vackaikba, odúikba menekültek a süvítő hangok elől.

Másnap két német katona, a pince fölött hagyott kukoricakévékre hasaltak, és lövöldözni kezdtek a levegőbe, a Bakony irányába. Miért, ki tudja?

A sebesült katonát Ottónak hívták. Megkedvelte a családunkat, szinte már családtagként élt velünk. Naponta kötözte sebéit. A templom melletti iskola termében is sebesültek voltak elszállásolva, egy orvos egyszer átjött megnézni a nálunk gyógyuló katonát. Adott neki kötszereket és elment.

Akármit csináltam, mindenhová bicegett a házban utánam. Nem tudunk beszélgetni, mégis valahogyan megértettük egymást. Szimpatikus fiú, barna hajú, mosolygós szemű volt. Minden házból kötelezően kivezényelt, egész napi hólapátolásnál testvéreim váltották a papát. A teherautók csak így tudtak közlekedni az úton. Reggel mentek, este átfázva értek haza. Átfagyva bújtak a kemence melege köré. Testvéreim örökké éhesek voltak. Talán azért is szerettek annyira mind a hárman, mert az ebédet én főztem meg nekik, tettem eléjük az asztalra. A bátyám úgy szólított, hogy Hucicám. Semmi nem olyan gyöngéd, mint ez a szeretet, ragaszkodás.

Papa nagyon jó, és ügyes kezű ember volt. Mindent megcsinált a házban, és a ház körül is. Eljött a szeretet ünnepe, a karácsony, szenteste. Megetette a teheneket az istállóban, mama megfejte őket, dolgom végeztével szerettem bemenni hozzájuk az istálló békés zajába. Az apróbaromfi is hamar bebújt az ólba, a havazásban ők is fedél alá kényszerültek, behúzódtak. Előző nap papa kiment az egyik közeli földünkre, ahonnan fenyőfát hozott. Délben körbe ültük az asztalt, aszalékból gyümölcslevest főztem, kelt tésztaból apró kis pogácsákat szaggattam, leöntöttem forró tejjel, és cukrozott mákkal megszórtam. Ez volt az igazi mákos guba. Süttöttem mákos és diós kalácsot is, ezt egy régi, szótt vászon konyharuhával takargattam le. Szegényes ebéd volt, de mégis jól laktunk belőle. Szívünkben hálát adtunk az Istennek, hogy minden együtt, ott ülünk, az egész család.

Odaálltunk a fenyőfához, amit pattogatottkukorica-füzérrel díszítettem föl, diót ezüstpapírba csomagoltam, középebe egy félbetört gyufaszálat nyomtam és arra kötöttem a cérnát. Papa a mestergerendára kötötte fel ezt az ölnyi kis fát. Énekeltünk, lelkünk mélységéből fakadt, segített felülemelkedni a kétségbeesésen. Megajándékozott a belső békességgel.

Papa a templomban presbiter volt és harangozó. Tennivalóit a Szlovák Pál tisztelendő úrral beszélte meg. Itt éltünk a templom mellett. Bombázások idején nem szóltak a harangok, de most december huszonegyedikén és a következő két napon újra hívtak istentiszteletre a templomba, a harangszó megtöltötte a falut. Cseplák János volt az iskolaigazgató és a kántor is a templomban. Ha valahol a háborúban csernyei katona elesett, erről a lelkészt értesítették és a szószékről ő hirdette ki. Minden családból hiányzott valaki, apa, férj, testvér, gyermek, akiknek a hollétéről nem tudott a családja. Az esti istentisztelet igehirdetéséből erre emlékszem. Mondta a lelkész:

– „Ma este megtudjátok, hogy eljön az Úr, és megvált minket, reggelre meglátjátok dicsőségét. Isten fia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa az elveszettet. Arra szólítja fel a súlyos terhet cipelőt, hogy jöjj, őhozzá, neked akar nyugalmat és békességet ajándékozni. Békességet néktek!”

Karácsony esti istentisztelet után testvéreimmal elmentünk énekelni, koledálni szüleink testvéreikhez, családjaikhoz. Mamának négy, papának

öt testvére élt a faluban. A megtartó nagy rokonsághoz fonódott életünk, érzelmi kötelékek fűztek hozzájuk. Nagyszüleink, szüleink, rokonságunk meséin nőttünk fel. Megálltunk ajtóik előtt, és elénekeltük a Mennyből az angyalt. Most máshová nem is mentünk, úgy, mint régen a szüleinkkel szoktunk. A házaknál felszálló énekek, az utcán a gyerekekkel, barátokkal való találkozás oldotta a félelmet, feszültséget, ami már hetek óta ránk nehezedett. Nagy pelyhekben havazott, mesés is lehetett volna ez a havazás, ha nem takart volna annyi vért, fájdalmat, szenvedést, halált.

Ottó megtudta, a szállásukra, hozzánk haza térő katonáktól, hogy a kertünk végében lakó unokatestvéremnél szilveszterkor lesz tánc, mulatság. Kertünk végében lévő utcában, Suttyonban laktak. Feri szülei pedig a felső szomszédaink voltak, mama legidősebb nővére. Nálunk nem volt se kapu, se kerítés, így este a nagy hóban a kerten keresztül fölmentünk hozzájuk. Már az utcáról láttuk a szoba ablakából kiszűrődő bátortalan világosságot. A zene hangja megérintett, amely kellemesebbé, ünneplésebbé tette az estét. Ottó félve, óvatosan bekopogott. Amint megláttak bennünket a nyíló ajtóban, Ottót azonnal elküldték a mulató tisztek. Engem barátságosan fogadtak, de én is gyorsan magam mögött becsuktam az ajtót, és sietve mentem el vele az unokatestvéreméktől. A kertben az alma, szilvafák derékig álltak a hóban. A gádon leporoltuk ruhánkról a havat. Otthon biztonságban voltunk szüleimmel, testvéreimmel.

A következő hetekben közeledett a front a faluhoz. Hallottuk, hogy kinek a házat érte bombatalálat, ki halt meg az ismerőseink közül. Félelem, kétségbeesés uralkodott el rajtunk. Amikor tehettem imádkoztam, szerettem is ezt tették. Nem tudtuk mikor, melyik percben, mi történik velünk.

Egyik nap a mama sírva jött be a konyhába.

– Ilon néném melletti házat bombatalálat érte. – törölgette könnyeit. Kegyetlenül sírt.

– A nővérem a konyhaajtó mögé bújt, átölelte lányát, s a légnyomástól kitértek az ablakok, s a szilánkok a kislány testébe fűrődtek. Ölelő kezei között halt meg. Minden sírtunk. Gyönyörű szép lány volt, hosszú barna, vastag hajfonatai majd a derekáig értek, barna szemével most is magam előtt látom őt.

A falu lakói az elhunyt hozzátartozóikat akkor temették el, amikor szünetelt a támadás.

Repülőgépek dübörgését, morajlását egyre többször lehetett fölöttünk hallani. Testvéreim humoros, viccelődő kedvük már régen alábbhagyott. Nem piszkálták, zsörtölődtek egymással, mint régen. Az országotakról a havat takarították, szél kavarta hóviharban, hol az egyik, hol a másik azzal a hírral jött haza, hogy nyitott teherautóval vitték a halott katonákat a brezovai temetőbe. Az éjjeli szálláshelyükről reggel teherautók pedig a frontvonalba a katonákat, az ott lévőket meg hozták vissza, pihenőre.

Ottó már úgy élt velünk, mintha családtag lett volna. A lába nehezen gyógyult, az iskolából átjött az orvos, megint lekezelte a sebét, és hagyott neki kötözőpólyákat, és elment. Beszélgetni nem tudtunk vele, de kedvessége, hálája elárult mindent. Papának megesküdött, hogy ha vége lesz a háborúnak, visszajön és elvesz feleségül. Állandóan a nyomomban volt, ha kellett krumplit, répát pucolt az ebédhez. Mindig a közelemben jött. Korán reggel dagasztottam a kenyeret, odaült a dagasztóteknő mellé, figyelte, hogy mit, hogyan csináltam. A kemencét izzította, gondoskodott a melegéről.

Február vége felé István bátyámat elvitték leventeként, huszonnyolc gyerektársával együtt, akik tizenhárom, tizennégy, tizenöt évesek voltak a háborúba. Hová, merre? Semmit sem tudtunk róluk. Kétnapi hideg élelemmel felültették őket a cserneyi fogatosok kocsijára, és Zircre vitték. Bátyám tizenhárom hónappal volt idősebb, mint én, elmondhatatlanul szerettük egymást. Kicsi gyerekként sok rosszat és jót is megcsináltunk, minden játékot közösen találtunk ki. Elvitték, de utána semmi hírt nem kaptunk róluk. A világ mely pontján lehetnek, élnek-e még? Éheznek, fáznak, van-e fedél a fejük felett? Mama és én nappal és éjjel is sírtunk, imádkoztunk, hogy a drága jó Mennyei Atya vigyázzon rá, rájuk, és egyszer hozza vissza őket, haza, szülőfalujukba. A hónapok teli várakozással teltek, reménnyel, hittel. Tizenhat hónapig semmit sem tudtunk róluk.

Március közepén itt volt a front, a németeknek menekülniük kellett, jöttek az orosz katonák. Ottó elkészönt tőlünk, nevünket, címünket egy darab papírra írta, gondosan összehajtogatta, eltette kabátja belső zsebébe. Kezeit összekulcsolta, hálát adott, hogy nálunk lehetett, és elmotogatta, hogy írni fog. Sajnáltam, hogy a többi menekülő katonával el kell mennie. Udvarunkon még visszanézett, integetett, néztem a bicegve távozó alakját, míg el nem tűnt a kanyarban, a Szápár felé induló többi katonával. Ezek a katonák nem bántottak bennünket, ők csak a rájuk mért parancsot teljesítették. Napokig, hetekig gondoltam rá, imádkoztam testvéremért és őerte is. Két embert vitt el a háború otthonunkból. Mindketten hiányoztak. Ottó közelsége, segítő szándéka, sántikáló lépései a konyhában. Megszerettem, távozása után tudatosodott bennem.

Gyermek voltam még, tizenöt éves. Misi öcsém annyit mondott távozásakor:

– Végre az egész ágy az enyém lesz! Nem kell éjszakánként megosztani Ottóval!

Megszoktuk jelenlétét, mindegyikőnknek hiányzott a nálunk szállást foglaló német katona. Bátyám és a többi leventének való besorozása után három héttel véget ért a háború. Róluk továbbra sem érkezett hír a faluba.

A németek kivonulása után, fél évre rá kaptam egy levelet. Németül írták. Itthon egyetlen egy emberről tudtam, hogy beszél, ír, olvas németül, Bauer Misi fodrász. Kötényem zsebébe dugtam a levelet, és futottam le

a dombról a fodrászműhelyébe. Majd kiugrott a szívem, hogy mit írhat a feladója, mert nem az Ottó neve volt ráírva. Bent leültem egy székre, türelmesen megvártam míg munkájával végez, utána húztam ki a levelet a zsebemből. Ekkor már csak ketten voltunk az olajszagú padlós helyiségben.

– Úgy tudom, te tudsz németül, kérlek, olvasd el nekem ezt a levelet!

Mondatonként olvasta, és mindjárt fordította is. Aki a levelet írta, Ottó barátja volt. Visszavonulásuk idején valahol megsebesült, és őt kérte meg, ha esetleg meghal, írjon nekem és a szüleimnek. Adja tudtomra, hogy mi történt vele, és a papának tett ígéretét velem kapcsolatban nem tudja betartani. Könnyeim visszafojtva megköszöntem segítségét. A nagy csöndben még a köszönésem is felszívódott. Hazáig sírtam, jó, hogy az úton nem találkoztam senkivel, nem kellett megosztanom bánatom okát.

Ahogy beléptem a konyhaajtón, papa és mama látták rajtam, hogy rossz hírt kaptam. Bementem a szobába, ráborultam Misi ágyára, ahol a testvéremmel egy ágyban feküdt, ahová a papa elszállásolta gyógyulása idejére. Halkan zokogtam, sírtam. Estére egy kicsit megnyugodtam. Papa harangozni ment, hét óra volt. S a harangkondulások között arra gondoltam, hogy Ottóval kapcsolatos imáim nem találtak meghallgatásra a Jóistenél, de a bátyámért még sokat tehetek. Minden harangozáskor, reggel, este, napközben is főzés közben, ha néhány percem volt, összetettem a kezem, és imádkoztam, hogy az én Istenem hozza haza őt.

Ezerkilencszáznegyvenhat júniusában, tizenhat hónap után átölelhettem a fekete német katonaruhában hazaérkező testvérem, bátyám. Öleltük egymást, úgy sírtunk, nem tudtuk abbahagyni, mint kisgyermek korunkban, annyira örültünk egymásnak. A sok éhezéstől, koplalástól annyira lefogyott, hogy kilátszottak a bordái, a fogai meglazultak, nem tudott enni, a gyomra is összeszűkülte. Elmondta, hogy volt, amikor egy szelet kenyeret kaptak huszonnyolcan, ezt annyi felé elosztotta, sapkájába tette és innen vehetett mindenki egy morzsányi darabkát. Szüleim hiába tettek neki félre kolbászt, ha hazajön, tudjon enni belőle. Túrót, tejfölt evett, de csak néhány kanállal, meg esetleg levest. Fontos volt a kíméletes étkezés, mert a legyengült szervezetű ember bele is halhat. De ő néhány hétig csak falatkákat evett a kenyérből is a pár kortynyi tejhez.

A ruhájukat, csizmájukat, ami rajtuk volt, halott katonákról vették le, de nem csak ő, hanem az összes levante társa. Tisztálkodásra nem volt lehetőségük. Amikor otthon levetette a rajta lévő ruhát, akkor láttuk, hogy a tetvektől a derekánál különösen csúnya volt a bőre. Azt mondta, hogy mindenhol hemzsegték a tetvek, még a földre rakott szalmában is, ahol aludtak, volt olyan, hogy a csupasz földön volt a szálláshelyük heteken keresztül. Dániában amerikai fogságba kerültek, kisebb csoportokban értek haza, más-más időpontokban, mert bombázások idején mindenki menekült, amerre csak tudott.

Lezárult egy másfél évig tartó tortúra. Számukra a hazaérkezés pillanata jelentette a második világháború végét. Egészen addig szenvedték a nyilas önkényuralom intézkedéseinek következményeit. Hihetetlen volt számára, hogy megszűnt a földön alvás, az éhezés, a hiányos táplálkozás, a ruhátlanság, és a tisztálkodás hiánya, és a szögesdrót kerítés okozta bezártság a fogolytáborokban. Álmában gyötrődött a lágerekkel, és nem beszélhetett senkinek erről, mert a háború során a nyugatra vitt leventéket megbélyegezték. Később is a munkahelyeken azonnal elutasították, annyi elég volt, hogy „nyugatos”. Nem méltányolták azt a szenvedést, gyötrődést, koplalást, amit a németek alatt fogolyként átéltek. Fizikailag, lelkiileg, egészségileg tönkremenne jutottak haza.

